

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasna Huškarić

Zaposlovanje tujcev v gradbeništvu v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasna Huškarić
Mentor: doc. dr. Miroljub Ignjatović

Zaposlovanje tujcev v gradbeništvu v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zaposlovanje tujcev v gradbeništvu v Sloveniji

Vsaka panoga ima neko posebnost kar se tiče zaposlovanja oz. same prisotnosti na trgu delovne sile. Tako panoga gradbenišva velja za dejavnost v kateri se v zelo veliki meri zaposlujejo tujci. Tujci zaposleni v gradbeništvu prihajajo največ iz držav bivše Jugoslavije, od tega največji delež prihaja iz Bosne in Hercegovine. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se je nekoliko povečal tudi delež tujcev, ki prihajajo večinoma iz držav, ki so nove članice v EU. Ti opravljajo podobna dela kot tujci iz bivše Jugoslavije. Delodajalci so nagnjeni k zaposlovanju delavcev iz nekdanje skupne države zaradi lažje komunikacije, saj ni velikih jezikovnih ovir. Statistični podatki dokazujejo, da je bilo zaposlovanje tujcev v Sloveniji od leta 2004 vsako leto večje, lansko leto pa je država prvič izdala kvote za pridobitev delovnega dovoljenja, ki so manjše kakor prejšnje leto. S tem želi vlada zaščititi slovenske delavce in vzpostaviti ravnovesje na trgu delovne sile zaradi vse večje brezposelnosti, ki je posledica gospodarske krize.

Ključne besede: tujci, gradbeništvu, delovna dovoljenja, državljani bivše SFRJ

Employment of foreingers in construction in Slovenia

Each branch has a specialty in terms of employment or presence in the labor market. The construction industry is an activity in which a very large extent, employ foreigners. Foreigners employed in the construction are coming mostly from the former Yugoslavia, mostly from Bosnia. With Slovenia's entry into the European Union the proportion of foreigners has slightly increased. Those foreigner workers come mainly from countries which are the new members of the EU. They engaged in similar work as foreigners from the former Yugoslavia. Employers tend to hire workers from the former common state, because the communication is easier with them, since there are no significant language barriers. Statistics show that the employment of foreigners in Slovenia was increasing each year from year 2004 but last year was the first time that government reduced the number of work permits given to the foreingers. The Slovenian government wants to protect Slovenian workers and establish the balance in the labor market due to increasing unemployment which is a result of the economic crisis.

Key words: foreingers, construction, work permits, citizens of former Yugoslavia

KAZALO

UVOD	5
1 PRAVNA UREDITEV ZAPOSLOVANJA TUJCEV	7
1.1 Pridobitev delovnega dovoljenja.....	7
1.1.1 Osebno delovno dovoljenje.....	7
1.1.2 Dovoljenje za zaposlitev	9
1.1.3 Dovoljenje za delo.....	10
2 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V SLOVENIJI	10
2.1 Razlogi za zaposlovanje tujcev	10
2.2 Zaposlovanje tujcev v Sloveniji od leta 1995 do leta 2000.....	13
2.3 Zaposlovanje tujcev od leta 2000 do leta 2006	15
2.4 Zaposlovanje tujcev po panogah in po državljanstvu	16
2.4.1 Državljanstva tujcev, ki delajo v gradbeništvu	19
2.5 Omejitev števila tujcev na trgu dela	25
3 KRIZA V GRADBENIŠTVU	28
4 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V PRAKSI	29
4.1 Primerjava med podjetji X, ki delujejo v panogi gradbeništvu	29
4.2 Intervju z lastnico gradbenega podjetja (podjetje št.3)	31
4.3 Izbrane življenjske zgodbe tujcev zaposlenih v Sloveniji.....	32
5 SKLEP.....	35
6 LITERATURA.....	37

UVOD

Slovenija je država, ki je zadnja leta beležila vedno večje število zaposlenih tujcev. Največ delavskih migrantov v Sloveniji dela v sekundarnem sektorju gospodarstva, gradbeništvo pa je dejavnost sekundarnega sektorja, ki že vrsto let v največji meri zaposluje tujce.

Gospodarska kriza s katero se v zadnjih par letih soočajo skoraj vse države sveta vpliva tudi na trg delovne sile. Brezposelnost je vedno višja, veliko podjetij je šlo v stečaj, veliko jih je na pragu stečaja. Potreba po delovnih mestih v nekaterih panogah, ki jih je recesija močneje prizadela, upada, v nekaterih pa še vedno opažamo primanjkljaje kvalitetnega kadra. Gradbena podjetja se že vrsto let soočajo s pomanjkanjem usposobljenega kadra, ki bi bil pripravljen delati v gradbeništvu. Problem je v tem, da gradbeništvo obsega celo vrsto različnih del, ki zahtevajo nizko stopnjo izobrazbe ali pa je sploh ne zahtevajo. Trend v Sloveniji pa je trenutno tak, da se vse več mladih ne odloča za šole, kjer bi si pridobili poklicno izobrazbo, ampak se vse več vpisujejo na gimnazije, srednje šole in potem nadaljujejo šolanje na različnih fakultetah, od katerih so družboslovne vedno najbolj oblegane. Zakaj se ne vpisujejo na fakultete, ki bi jim v resnici prinesle tudi čim hitrejšo zaposlitev, ko diplomirajo? Menim, da ima velik vpliv na to že sam sloves fakultete; Fakulteta za gradbeništvo, Fakulteta za strojništvo in p. že same po sebi veljajo za zelo zahtevne in monotone.

V gradbeništvu največ zaposlujejo tujce predvsem iz držav nekdanje skupne države Jugoslavije. Zakaj je temu tako? Ali Slovenci nočejo delati v tej panogi ali pa že sami delodajalci rajši zaposlujejo tujce, ker so cenejša delovna sila; je morda razlog v preizobraženosti slovenske delovne sile ali le zgolj nemotiviranosti za izobraževanje v smeri gradbeništva?

Slovenija je od leta 2004 polnopravna članica Evropske unije a se povečano število tujcev v gradbeništvu ni povečalo na ta račun kolikor je morda bilo pričakovati, saj še vedno največji delež tujcev prihaja iz Bosne in Hercegovine.

Razlogov za zaposlovanje tujcev je ogromno in moj cilj v diplomski nalogi je raziskati kateri so poglobitvi razlogi za tako veliko število zaposlenih tujcev v gradbeni panogi in predstaviti kako zaposlovanje tujcev poteka v praksi.

V diplomski nalogi bom predstavila pravno ureditev zaposlovanja tujcev, opisala bom kako tujec sploh lahko pridobi delovno dovoljenje v Sloveniji, kakšne so omejitve pri zaposlovanju tujcev, nato se bom osredotočila na zaposlovanje tujcev v gradbeništvu. Tu bom obdelala statistične vire iz katerih bom izluščila relevantne podatke. V zadnjem delu bom analizirala pet podjetij, ki delujejo v panogi gradbeništvu in bom tako na konkretnem primeru prikazala delež zaposlenih tujcev v teh podjetjih. Opravila bom intervju z osebo, ki je lastnica gradbenega podjetja. Na koncu bom svoje ugotovitve predstavila v zaključku, kjer bom ovrgla ali potrdila svoje hipoteze.

Hipoteza 1: Zaposlovanje tujcev je največje v gradbeništvu.

Hipoteza 2: Tujci, katerim so bila izdana delovna dovoljenja v panogi gradbeništvu, prihajajo največ iz Bosne in Hercegovine.

Hipoteza 3: Delodajalci raje zaposlijo tuje delavce kot slovenske, ker so cenejša delovna sila.

Hipoteza 4: Gospodarska kriza je močno vplivala na sektor gradbeništvu, zato se uvoz tujih delavcev od leta 2009 zmanjšuje.

Analizirala in interpretirala bom sekundarne vire; iz člankov in revij bom izluščila relevantna teoretična izhodišča za mojo temo. Prav tako bom analizirala uradne statistike (Statistični urad Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje). Opravila bom anketo med petimi različnimi podjetji, ki delajo v gradbenem sektorju in opravila bom intervju z osebo, ki je lastnica enega izmed petih podjetij.

1 PRAVNA UREDITEV ZAPOSLOVANJA TUJCEV

V Sloveniji poznamo dva načina zaposlovanja tujih delavcev, in sicer za delavce iz držav članic EU, Evropskega gospodarskega prostora (EGP) in Švicarske konfederacije ter za delavce, ki so državljani tretjih držav (BiH, Srbija, Hrvaška, Makedonija ...) (Božnar 2010). Za prvo skupino ni potrebno pridobiti delovnega dovoljenja, saj imajo tujci, ki prihajajo iz držav EU čisto enake pravice kot slovenski državljani – torej se samo sklene pogodba o zaposlitvi. Državljan tretjih držav pa morajo pridobiti dovoljenje, da lahko delajo v Sloveniji.

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR) ureja vsa delovna razmerja, ki se sklenejo v Republiki Sloveniji, torej vključno z delovnimi razmerji, ki se sklenejo s tujci, ki bodisi pridobijo osebno delovno dovoljenje ali pa delovno dovoljenje za njih pridobi delodajalec. Bolj podrobno zaposlovanje tujcev ureja Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT).

1.1 Pridobitev delovnega dovoljenja

Delovno dovoljenje je dokument, na podlagi katerega lahko domači ali tuji delodajalec sklene pogodbo o zaposlitvi ali pogodbo o delu, oziroma opravlja drugo delo s tujcem. Izda se kot osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo (ZZDT, 8.čl.). Tujec mora zaprositi za delovno dovoljenje na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije. Delavec mora poleg delovnega dovoljenja pridobiti tudi dovoljenje za prebivanje zaradi dela, katerega pa pridobi le za toliko časa kolikor je veljavno delovno dovoljenje (Zavod za zaposlovanje 2010).

1.1.1 Osebno delovno dovoljenje

Osebno delovno dovoljenje je obnovljiva ali stalna oblika delovnega dovoljenja, ki v času veljavnosti tujcu omogoča prosti dostop do trga dela, razen če je osebno delovno dovoljenje izdano za samozaposlitev (ZZDT, 10.člen). Poznamo tri vrste osebnih delovnih dovoljenj in sicer:

- osebno delovno dovoljenje za samozaposlitev;
- osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let;
- osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas.

V gradbeništvu je zelo pomembno za tujce osebno delovno dovoljenje za samozaposlitev, saj je ta oblika dovoljenja tudi velikokrat uporabljena v praksi – tujci se velikokrat zaposlijo preko tujca, ki je v Sloveniji pridobil osebno delovno dovoljenje za samozaposlitev in je ustanovil podjetje, ki ponuja delo različnim podjetjem.

»Ne glede na določbe zakona, ki ureja gospodarske družbe, lahko tujec ustanovi ali soustanovi osebno gospodarsko družbo in na podlagi ustanoviteljskih pravic zastopa družbo, ali se registrira kot samostojni podjetnik posameznik, če ima veljavno osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo enega leta, treh let ali osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas.« (ZZDT, 10.a čl.).

Za osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let lahko zaprosi:

- ožji družinski član slovenskega državljanca, ki ima veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, zaradi združitve družine;
- ožji družinski član tujca z osebnim delovnim dovoljenjem za nedoločen čas, ki ima veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, če je pred tem najmanj dve leti že bival v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje;
- slovenski izseljenec ali njegov potomec, ki nima slovenskega državljanstva;
- samozaposleni tujec, ki je v Republiki Sloveniji dve leti neprekinjeno samozaposlen in je vpisan v poslovni register;
- tujec z najmanj poklicno izobrazbo, ki je bil zadnji dve leti pred vložitvijo vloge neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu ali njegovemu pravnemu predniku;
- delovni migrant, ki je bil zadnji dve leti pred vložitvijo vloge neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu;
- tujec, ki je zadnji letnik šolanja končal v Republiki Sloveniji in pridobil najmanj visokošolsko izobrazbo, če si v roku enega leta od pridobljenega naziva najde delodajalca ali se samozaposli;
- tujec, ki je v Sloveniji zaključil program raziskovalnega dela in si v roku enega leta najde delodajalca ali se samozaposli (ZZDT, 10.b čl.).

»Za osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas lahko zaprosi begunec in tujec z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji« (ZZDT, 10.c čl.).

1.1.2 Dovoljenje za zaposlitev

»Dovoljenje za zaposlitev je oblika delovnega dovoljenja, vezana na stalne zaposlitvene potrebe delodajalcev na podlagi sistemiziranih delovnih mest. S tem dovoljenjem se sme tujec zaposliti le pri delodajalcu, ki je zaprosil za izdajo dovoljenja« (ZZDT, 11.čl.). Delodajalec mora v vlogi navesti čas trajanja zaposlitve, ki pa ne more biti daljša od enega leta. Zakon razlikuje dve vrsti zaposlitev in sicer:

- **Prva zaposlitev:** je zaposlitev tujca, ki nima dovoljenja za prebivanje v Republiki Sloveniji. Pri delovnih migrantih se kot prva zaposlitev šteje, če delovni migrant ob vložitvi vloge delodajalca nima delovnega dovoljenja;
- **Nova zaposlitev:** je prva zaposlitev ali zaposlitev tujca, ki že ima dovoljenje za prebivanje in se prvič zaposluje pri tem delodajalcu (ZZDT, 11.čl.).

Za izdajo dovoljenja za bodisi prvo bodisi drugo obliko zaposlitve morajo biti izpolnjeni nekateri pogoji (delodajalec je prijavil prosto delovno mesto, delodajalec je ustrezno registriran v poslovnem registru, ni izkoriščena kvota za to oblika zaposlovanja...) med katerimi se mi zdi najpomembnejši ta, da se dovoljenje za zaposlitev izda pod pogojem, da v evidenci Zavoda za zaposlovanje ni ustreznih domačih brezposelnih oseb. Pri tem pogojem se mi je samodejno porodilo vprašanje ali to delodajalci oziroma Zavod za zaposlovanje dejansko upoštevajo? »Ob koncu avgusta 2010 je bilo na Zavodu RS za zaposlovanje prijavljenih 99.032 brezposelnih oseb« (Zavod za zaposlovanje 2010). Od januarja do avgusta 2010 pa je bilo skupaj izdanih vseh vrst dovoljenj za tujce v vseh dejavnostih 27.710 (Zavod za zaposlovanje 2010). Ali to pomeni, da je bil izpolnjen pogoj, da se dovoljenje za zaposlitev izda pod pogojem, da ni ustreznih domačih brezposelnih oseb? Če vzamem pod drobnogled gradbeništvo, ki me statistično najbolj zanima; od januarja do avgusta 2010 je bilo v gradbeništvu izdanih 7.303 dovoljenj za zaposlitev. Torej od skoraj sto tisoč brezposelnih domačih oseb delodajalci niso našli na Zavodu za zaposlovanje primernih kandidatov in so morali zaposliti tujce.

Na spletni strani Zavoda za zaposlovanje sem našla zelo zanimiv oglas za delo. Podjetje iz Žalca je na Zavod za zaposlovanje izdalo potrebo po petih delovnih mestih in sicer za zidarja. Zaposlili bi jih za določen čas za dobo 12 mesecev. Oglas se mi je zdel čisto običajen dokler nisem prišla do konca, kjer je pisalo: »Posebne namere: želimo zaposliti delavca zunaj EU (tujci iz t.i. tretjih držav): nova zaposlitev tujca« (Zavod za zaposlovanje 2010). Sklepam, da

delodajalec, ki je izdal potrebo po delavcu ni Slovenec po rodu sodeč po njegovem imenu. Glede na to, da se pojavljajo oglasi s takimi zahtevami, me ne preseneča dejstvo, da delodajalci ne najdejo primernih slovenskih kandidatov za zaposlitev.

1.1.3 Dovoljenje za delo

Dovoljenje za delo je oblika delovnega dovoljenja z vnaprej določeno časovno omejitvijo na podlagi katerega se lahko tujec začasno zaposli ali dela v Republiki Sloveniji v skladu z namenom za katerega je bilo dovoljenje izdano. Po namenu je dovoljenje za delo vezano na:

- delo z napotnimi tujci;
- usposabljanje in izpopolnjevanje tujcev;
- sezonsko delo tujcev;
- delo tujih zastopnikov;
- individualne storitve tujcev (ZZDT, 12.čl.).

2 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V SLOVENIJI

Slovenija je že kar nekaj desetletij neto imigracijska država, saj je le redkokdaj imela negativen selitveni saldo. Najpomembnejši dejavniki, ki prispevajo k temu, da bo Slovenija tudi v prihodnje najverjetneje ostala neto imigracijska država pa so demografski dejavniki, saj je v Sloveniji raven rodnosti že kar nekaj let med najnižjimi v Evropi (Malačič 2008, 47).

2.1 Razlogi za zaposlovanje tujcev

Za dela, ki so slabše plačana in v katerih so pogoji za delo bolj težki (gradbeništvo spada med taka dela), delodajalci zelo težko najdejo primerno delovno silo, zato se obračajo na tuje trge dela in pridobivajo tujo delovno silo (Glazer 2008, 42). Pri tem se kadroviki potem soočajo z drugim problemom – kako domačim delavcem predstaviti, da je pridobitev tuje delovne sile koristna za podjetje in tudi nujna, če ni ustreznih domačih kandidatov. Domači delavci se ponavadi s prihodom tujcev v njihovo delovno okolje bojijo za varnost svoje zaposlitve, saj je že splošno prepričanje pri ljudeh tako, da bodo tujci delali več kot oni a za slabše plačilo.

Glazer (2008, 46-47) pravi, da obstaja poleg prej navedenega še nekaj najpogostejših novih izzivov zaposlovanja in upravljanja s človeškimi viri za podjetja, ki zaposlujejo tujce. Ti so: delodajalci morajo vzpostaviti način komunikacije med zaposlenimi zaradi njihove varnosti, saj jim morajo razumljivo predstaviti navodila za delo, delovne procese itd. Če delavci prihajajo iz ozemlja bivše Jugoslavije s tem nimajo toliko težav. Prav tako morajo taka podjetja veliko časa nameniti usposabljanju vodij za delo z narodnostno različnimi delovnimi skupinami, kjer lažje prihaja do konfliktov zaradi različnih navad in stila življenja. Naloga kadrovikov je tudi, da pomagajo tujcem, ki so vstopili v novo in neznano okolje, da se čimbolj prilagodijo novemu okolju. Urnike za delo morajo organizirati tako, da imajo ti delavci možnost obiskati svoje družine in če želijo pripeljati svoje družine jim morajo kadroviki pomagati pri razumevanju birokratskih pravil in procesov. Eden od izzivov je tudi kako sploh izbrati tuje delavce, način pridobivanja le teh. Pri tem se delodajalci obračajo na agencije za zaposlovanje, ki velikokrat delavce izkoriščajo, zato bi morali kadroviki tudi preverjati ali agencije izpolnjujejo vsa zakonska določila. Zadnji izmed izzivov, ki jih navaja Glazer, je, da morajo delodajalci vzpostaviti sistem določanja potreb po ključnih in tudi drugih kadrih. V gradbeništvu govorimo predvsem o drugih kadrih, saj pridobljena tuja delovna sila predstavlja nizkokvalificirane delavce in ne ključne kadre.

Eden izmed glavnih razlogov za zaposlitev tujcev je seveda demografski razlog. V Sloveniji se soočamo s staranjem prebivalcev in z upadom rodnosti, kar posledično pomeni velik izdatek za državo. Tujci naj bi bili blažilci demografskih sprememb, ki bodo pomagali prenesti ta pritisk (Glazer 2008, 42-43).

»Priseljenci, ki iščejo zaposlitev v novem okolju, so pripravljene delati za nižje plačilo in ob skromnejših pogojih dela. Tujci veljajo za prilagodljivejše, so bolj mobilni in manj (sindikalno) organizirani« (Verlič Christensen 2000, 1128). Zato so tudi bolj privlačni za delodajalce v panogah kot je gradbeništvo, kjer so dela enostavna in so delavci lahko zamenljivi.

Problem povečanega obsega dela v določenem obdobju (sezosko delo) prav tako rešujejo tujci.

»Delovna imigracija zagotavlja možnost za razvoj in rast na področjih, kjer to ne bi bilo mogoče zaradi pomanjkanja domačih kadrov. Imigracije torej omogočajo, da se izognemo

razvojnemu zastoju zaradi omejitev v razpoložljivi delovni sili.« (Verlič Christensen 2000, 1128). Priseljenci zapolnjujejo niše v gospodarstvu, ki jih domači delavci niso mogli zapolniti. Verlič Christensenova omenja izraz etničnega podjetništva, ki se je v Sloveniji uveljavil v gostinstvu (kavarne in slaščičarne), gradbeništvu, menjalnicah in v oskrbi s sadjem in zelenjavo. Sredi 80-tih let je takratni ljubljanski župan Marjan Rožič rešil problem oskrbe s sadjem in zelenjavo tako, da je sklenil dogovor z albansko mrežo dobaviteljev za prodajo v uličnih kioskih (Verlič Christensen 2000, 1129). Tuji državljani, ki delajo v Sloveniji so torej nujni za Slovenijo, saj opravljajo dela, ki jih domačini ne želijo opravljati.

Eden možnih razlogov za zaposlovanje tujcev v Sloveniji je tudi strukturna brezposelnost, ki se pojavlja na našem trgu delovne sile. Strukturna brezposelnost pomeni, da je brezposelnost neustrezno pokrita s prostimi delovnimi mesti zaradi neskladij tako v poklicih, stopnji izobrazbe oz. usposobljenosti kot tudi regionalno (Ignjatović 2002, 14). V Sloveniji smo se s tem fenomenom začeli soočati v začetku devetdesetih let, ko smo prešli iz planskega v tržno gospodarstvo. Nove tehnologije so zahtevala nova znanja, kompetence, sposobnosti, ki jih dosednji delavci niso imeli. Tako so se starejši delavci, ki so bili navajeni fizičnega, ročnega dela, morali uvajati na delo s stroji. Prav tako se je zmanjšala potreba po tako velikem številu delavcev, saj so stroji nadomestili delo delavcev. Struktura poklicev se je začela spreminjati – zmanjšal se je delež pri poklicih za preprosta dela in poklicih za neindustrijski način dela (v letu 1992 iz 10,7% na 4,7%) in povečal delež upravljalcev strojev in naprav (z 11,1% na 20,1%) (Ignjatović 2001, 95). Zakaj je to pomembno omenjati pri moji nalogi? V največji meri zato, ker si delodajalci zaradi teh neskladij na trgu delovne sile, pomagajo s tujo delovno silo, ki opravlja delo v t.i. deficitarnih poklicih, ki jih Slovenci ne želijo opravljati. In sektor gradbeništvu se sooča s problemom pridobitve kadrov.

Kako rešiti strukturno brezposelnost? Križanič navaja aktivno politiko zaposlovanja kot sredstvo zmanjševanja strukturne brezposelnosti (Križanič 2002, 100). Tudi na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije so problem strukturne brezposelnosti skušali rešiti s prekvalifikacijo brezposelnih oseb – na ta način bi zaščitili domače delavce, saj uvoz tujih delavcev tako ne bi bil potreben. Očitno program ni bil uspešen glede na statistiko »uvoza« tuje delovne sile. Problem strukturnih neskladij na našem trgu delovne sile je tudi tesno povezan z našim izobraževalnim sistemom, ki se ni tako hitro prilagajal gospodarskim spremembam in je na trg delovne sile prihajala slabo izobrazena delovna sila, ki je zaradi tega

težko našla prvo zaposlitev in to je pomenilo zvišano brezposelnost med mladimi (Ignjatović 2001, 101).

2.2 Zaposlovanje tujcev v Sloveniji od leta 1995 do leta 2000

Slovenija se je v začetku devetdesetih let začela soočati z velikimi spremembami. Prešla je v sistem tržnega gospodarstva in takrat so se začele velike spremembe na trgu delovne sile. Pojavile so se potrebe po novih znanjih in sposobnostih, ki jih delavci niso mogli izpolniti. Ponudnikov delovne sile je bilo veliko, saj je bila brezposelnost v tistem obdobju visoka zaradi strukturnih sprememb, ki so se zgodile v tem obdobju (Ignjatović 2001, 93), a kljub veliki ponudbi, delodajalci za specifična delovna mesta niso dobili delavcev.

V tem obdobju je v Sloveniji veljal Zakon o zaposlovanju tujcev. Že leta 1992 je bilo število vseh dovoljenj izdanih za tujce (bodisi osebno delovno dovoljenje bodisi dovoljenje na zahtevo delodajalca) zelo visoko (36.634). Razlog za to tiči tudi v tem, da se je takrat status za številne ljudi, ki so že dalj časa živeli v Sloveniji, spremenil in so, ko se je Slovenija osamosvojila, postali tujci. To se je seveda hitro spremenilo in leta 1993 se je število že znižalo za 13,9 odstotka (Malačič 2008, 48).

V tabeli 2.1 je primerjava med letoma 1995 in 2000, saj je nesmiselno primerjati vsako leto posebej, prav tako pa sta posebej izpostavljeni Hrvaška in Bosna in Hercegovina, saj so državljani teh dveh držav v tem obdobju največ prihajali na delo k nam. V tabeli je izpostavljena tudi stopnja izobrazbe, ki so jo imeli delovni migrantje. Izobrazbo sem v tabeli navedla zato, da bi lahko ugotovila kakšen je profil tujih delavcev, ki prihajajo v Slovenijo (so to slabše izobraženi delavci večinoma brez poklica ali strokovnjaki, ki zavzemajo višje položaje) in da bi jih lahko primerjala z izobrazbo domačih delavcev. Izobrazbena struktura domačih delavcev in tujcev zaposlenih v Sloveniji se kar precej razlikuje. Če vzamem podatke iz leta 1999 o izobrazbeni strukturi delovno aktivnih Slovencev, ugotovim, da je bilo takrat le 21,5 % ljudi, ki so imeli dokončano le osnovno šolo, 60,5% je bilo takih s srednješolsko izobrazbo in pa 18 % z višjo šolo ali več (Ignjatović 2001, 95). Med delovno aktivnimi Slovenci so prevladovali tisti s srednjo šolo, med delovnimi migranti v Sloveniji pa tisti z dokončano ravnijo do srednje šole (to zajema osnovno šolo in vse vrste poklicnih šol, ne zajema štiriletne srednje šole). Zanimivo pa je tudi to, da se je izobrazbena struktura tujcev poslabšala iz leta 1995 do leta 2000 (glej Tabelo 2.1), medtem, ko se je pri Slovencih zgodilo

ravno nasprotno. Leta 1992 je imelo 29% delovno aktivnih Slovencev dokončano samo osnovno šolo (7,5% več kakor leta 1999), za okoli 5% manj je bilo tistih s srednjo šolo (Ignjatović 2001, 95).

Iz tabele je razvidno, da so najslabše izobraženi tuji delavci iz držav bivše Jugoslavije – okoli 90 odstotkov je takih, ki nimajo štiriletne srednje šole. Med temi so najslabše izobraženi državljani BiH. Najbolj so izobraženi tujci, ki prihajajo iz drugih držav in ne iz bivše Jugoslavije – približno polovica teh je v letu 2000 spadala v skupino nižje izobrazbe, druga polovica v skupino višje.

Število veljavnih dovoljenj tujcev je od leta 1995 do 2000 samo naraščalo, prav tako pa se je v istem obdobju zvišal delež tujih delavcev, ki prihajajo iz Bosne in Hercegovine, glede na celotno število delavcev, ki prihajajo iz bivše Jugoslavije (glej Tabela 2.1.). Delež državljanov Hrvaške se je zmanjšal v istem obdobju.

Tabela 2.1: Veljavna delovna dovoljenja tujcev v Sloveniji v letu 1995 in 2000 po izobrazbi in območju porekla

Leto Poreklo Izobrazba		1995			2000		
		I-IV (ravni do popolne srednje šole)	V-VIII (štiriletna srednja šola in več)	Skupaj	I-IV (ravni do popolne srednje šole)	V-VIII (štiriletna srednja šola in več)	Skupaj
Države bivše Jugoslavije	Št.	32.676	4.030	36.706	34.492	3.574	38.066
	%	89,00	11,00	100	90,6	9,4	100
BIH	Št.	14.491	1.061	15.552	19.286	906	20.192
	%	93,2	6,8	100	95,5	4,5	100
Hrvaška	Št.	7.021	2.194	9.215	6.110	1.890	8.000
	%	76,2	23,8	100	76,4	23,6	100
Druge države	Št.	537	704	1.241	1.131	1.123	2.254
	%	43,3	56,7	100	50,2	49,8	100
Skupaj	Št.	33.213	4.734	37.947	35.623	4.697	40.320
	%	87,5	12,5	100	88,4	11,6	100

Vir: Malačič (2008, 48).

2.3 Zaposlovanje tujcev od leta 2000 do leta 2006

Obdobje od leta 2000 do 2006 se lahko razdeli na dva dela, saj je Slovenija vstopila v EU s 1. majem 2004, zato se pojavi novo poglavje v tabeli 2.2, in sicer EU-prijave. Državljeni EU ne potrebujejo dovoljenja za zaposlitev v Sloveniji, saj je uveljavljen prost pretok oseb, vendar moram poudariti, da so nekatere države članice uveljavile prehodno obdobje v katerem je pretok oseb omejen. Prav tako je pomembno poudariti, da v tabelo ni vključeno leto 2007, ko so se Evropski uniji pridružile nove članice Bolgarija in Romunija, ki pa bolj vplivata na trg dela v Sloveniji. Iz tabele je razvidno, da je velika porast osebnih delovnih dovoljenj v letu 2006 (za skoraj deset odstotkov v primerjavi z letom 2001), vendar so se na račun tega zmanjšala dovoljenja za zaposlitev (za več kot dvajset odstotkov). Po vstopu v EU je število tujih delavcev na našem trgu dela začelo naraščati, a kljub temu je še zmeraj težko oceniti, ali je to posledica ugodne konjunktore ali pa začetek dolgoročnejših sprememb (Malačič 2008, 49).

Tabela 2.2: Delovna dovoljenja izdana tujcem v Sloveniji v letih 2001 in 2006 po vrsti dovoljenja

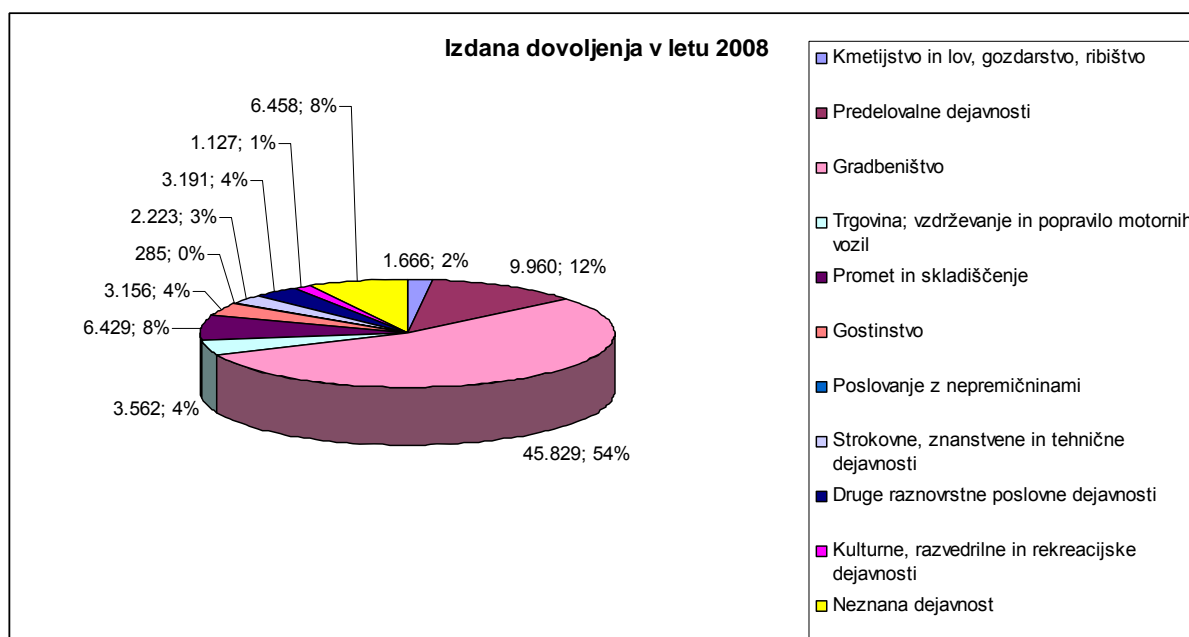
Vrsta dovoljenja	Leto	Skupaj	
		število	%
Osebno delovno dovoljenje	2001	17.559	45,3
	2006	28.087	54,9
Dovoljenje za zaposlitev	2001	18.167	46,9
	2006	12.587	24,6
Dovoljenje za delo	2001	3.022	7,8
	2006	8.229	16,1
Eu-prijave	2001		
	2006	2.284	4,5
Skupaj	2001	38.748	100
	2006	51.198	100

Vir: Malačič (2008, 49).

2.4 Zaposlovanje tujcev po panogah in po državljanstvu

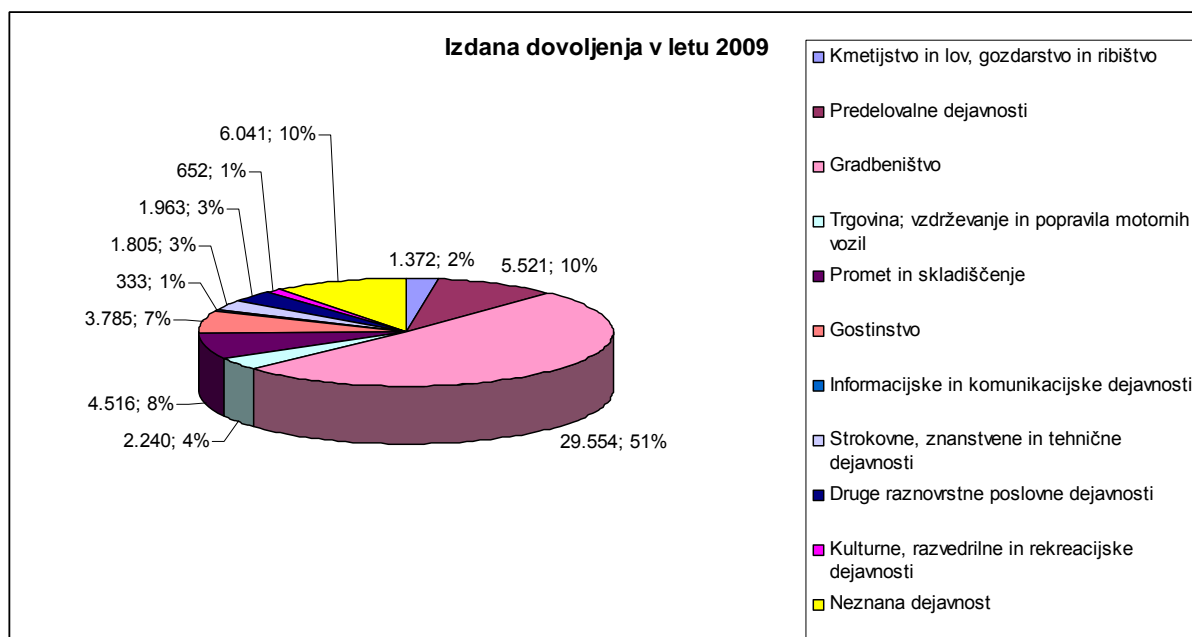
Zaposlovanje tujcev je največje v sekundarnih dejavnostih, še posebej v panogi gradbeništva, saj je v tej panogi zaposlovanje skozi leta vedno bilo naraščajoče. V sekundarni panogi je bilo leta 2001 izdanih 62,1% dovoljenj (osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev, dovoljenje za delo), od tega v gradbeništvu 45,8%; leta 2006 je bilo izdanih dovoljenj v sekundarni panogi 60,3%, od tega v gradbeništvu 45,7% (Malačič 2008, 50). Velik preskok se na trgu delovne sile v panogi gradbeništva zgodi v Sloveniji iz leta 2008, ko je bilo izdanih 45.829 vseh dovoljenj za delo tujcem, na leto 2009, ko je bilo izdanih le 29.554 dovoljenj (glej Grafa 2.1 in 2.2). Upad izdanih delovnih dovoljenj je posledica zmanjšanja kvote za delovna dovoljenja za tujce. A če pogledamo delež tujcev zaposlenih v gradbeništvu v obeh letih, se ta ni bistveno spremenil. Kvote so se zmanjšale, a je še vedno največ tujcev delalo v gradbeništvu. V gradbenem sektorju je bilo decembra lani zaposlenih 47.700 domačih delavcev in 35.558 tujih delavcev. Glede na celotno število zaposlenih je bilo 42,7% zaposlenih tujih delavcev (Gospodarska zbornica Slovenije 2010).

Graf 2.1: Izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih v letu 2008



Vir: Zavod za zaposlovanje (2010).

Graf 2.2: Izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih v letu 2009



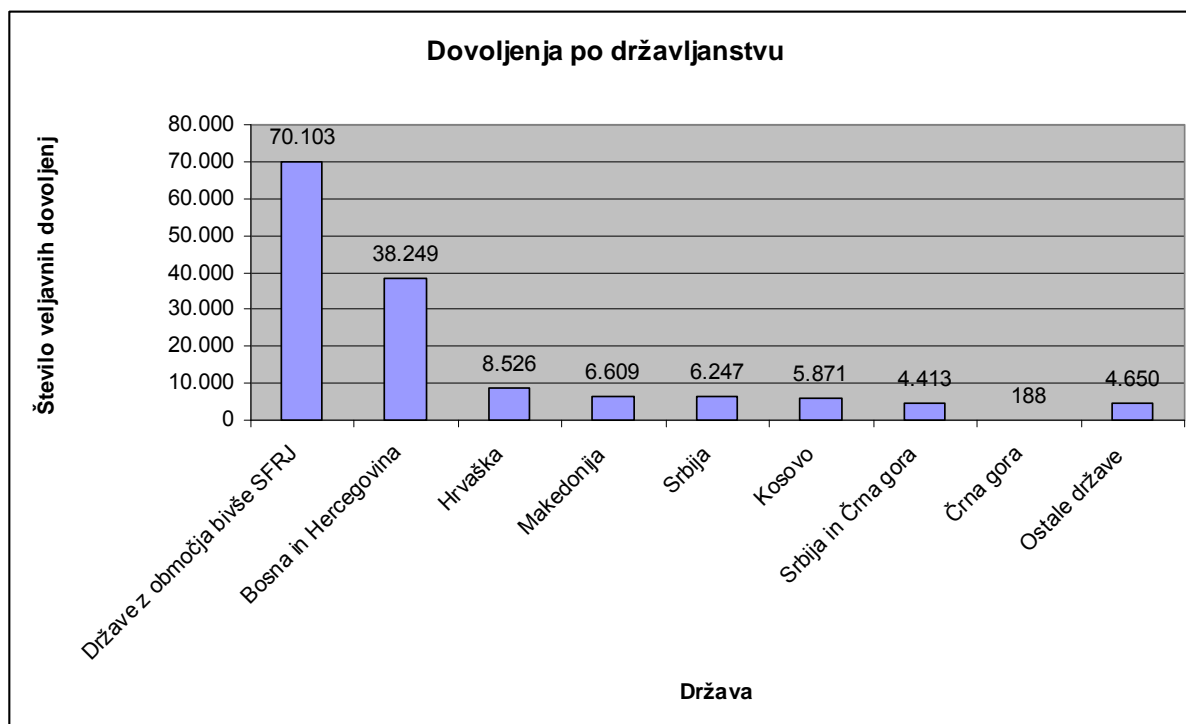
Vir: Zavod za zaposlovanje (2010).

Gospodarska kriza, ki se je najbolj odrazila v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, kjer se zaposluje največ tujih delavcev, je močno vplivala na zaposlovanje tujcev v letu 2009. Zavod je izdal 58.750 delovnih dovoljenj, kar je za 31,1 % manj kot v letu 2008. Posledično se je zmanjšalo število veljavnih delovnih dovoljenj, in tako jih je bilo konec leta 2009 78.387, kar je po letu 2004 prvo leto, ko se je njihovo število glede na predhodno leto zmanjšalo. Glede na konec leta 2008 se je njihovo število zmanjšalo za več kot 12 tisoč dovoljenj oziroma za 13,6 % (Zavod za zaposlovanje 2009, 33).

V letu 2009 pa se je glede na slabe gospodarske razmere povečal obseg izdanih osebnih delovnih dovoljenj (7,5% več kot v letu 2008), ker imajo delavci z osebnim delovnim dovoljenjem več pravic kot delavci z dovoljenjem za delo ali dovoljenjem za zaposlitev (ob izgubi dela se lahko prijavijo na Zavod za zaposlovanje in prejemajo nadomestilo za brezposelnost) (Zavod za zaposlovanje 2009, 33). Ostale vrste dovoljenj so se zmanjšale glede na leto 2008, drastičen upad je bil zabeležen pri dovoljenjih za delo. »Izdanih je bilo 7.595 dovoljenj za delo, kar za 51,9 % manj kot v letu 2008. Močno se je zmanjšalo število dovoljenj za delo za sezonska dela v gradbeništvu, katerih je bilo manj kar za 82,7 %; v letu 2009 jih je bilo izdanih le 1.615. Konec leta 2009 je bilo veljavnih 5.764 dovoljenj za delo, 37,1 % manj kot ob koncu leta 2008« (Zavod za zaposlovanje 2009, 33). Če veljavna

dovoljenja za delo v letu 2009 primerjamo z dovoljenji v letu 2006 (glej Tabela 2.2) vidimo, da se je število dovoljenj zmanjšalo za skoraj 2.500 kar pa je ogromno za obdobje 3 let.

Graf 2.3: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, julij 2010



Vir: Zavod za zaposlovanje (2010).

Največ tujcev, ki delajo v Sloveniji prihaja iz nekdanje Jugoslavije, med njimi jih ima največ bosansko državljanstvo (38.249 jih je imelo dovoljenje julija letos). V letu 2009 je bilo tujih delavcev iz Bosne in Hercegovine 38.959 tako, da je stanje dokaj podobno, če upoštevamo dejstvo, da je do konca leta še nekaj mesecev.

Pričakovanja glede priliva delavcev iz EU se niso ravno uresničila, saj ni bilo zabeležiti navala delavcev iz starih članic EU. Iz Tabele 2.4 je razvidno iz katerih držav članic največ prihajajo tujci: iz Bolgarije, Romunije, Slovaške. Prvi dve državi sta postali članici leta 2007, Slovaška pa leta 2004 tako kot Slovenija. Zanimiv je padec iz leta 2008 na leto 2009, saj so razlike pri omenjenih državah res velike. K temu je najverjetneje največ pripomoglo gospodarsko stanje v Sloveniji in kriza v gradbeništvu, saj tujci iz novih držav članic, ki se zaposlujejo v Sloveniji, v največji meri opravljajo dela zelo podobna tujcem iz tretjih držav (gradbeništvo, mednarodni transport, kovinska industrija) (Zavod za zaposlovanje 2009, 34).

Tabela 2.4: Državljan EU, ki so se zaposlili v Sloveniji od leta 2008 do 2010 od meseca januarja do meseca julija

Države EU	Jan-Jul 2008	Jan-Jul 2009	Jan-Jul 2010
Skupaj EU	4.971	2.220	3.068
Avstrija	35	37	25
Belgija	4	6	1
Bolgarija	2.635	891	1.530
Ciper	1	2	1
Češka republika	61	59	75
Danska	2	2	2
Estonija		1	2
Finska	5		1
Francija		23	17
Grčija	3	4	2
Irska		3	4
Italija	78	130	146
Latvija	3	9	10
Litva	3	20	59
Luksemburg			
Madžarska	403	126	159
Malta	2	2	
Nemčija	26	38	39
Nizozemska	9	14	11
Poljska	188	116	149
Portugalska	3	2	6
Romunija	853	302	325
Slovaška	624	382	457
Španija	7	11	10
Švedska	4	7	4
Združeno kraljestvo (VB)	22	33	33

Vir: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije v Zavod za zaposlovanje (2010).

2.4.1 Državljanstva tujcev, ki delajo v gradbeništvu

Služba za analitiko na Zavodu za zaposlovanje mi je posredovala podatke o državi izvora tujcev, ki delajo v Sloveniji. Podatki zajemajo obdobje od leta 2005 do leta 2010 in so predstavljeni v spodnjih grafih. Države z največjim številom dovoljenj in države, ki me vsebinsko tudi najbolj zanimajo, so prikazane posebej, delež tujcev iz ostalih držav je v

stolpcu »ostale države«. Srbija in Črna Gora je v Grafu 2.4 navedena kot ena država (leto 2005), v ostalih grafih (od leta 2006, ko se je Črna Gora osamosvojila) sta to dve različni državi, a skupna država še vedno ostaja, saj so nekateri tujci že pred letom 2006 tem pridobili dovoljenje, ki je še veljavno (npr.osebno delovno dovoljenje) in še vedno delajo v Sloveniji.

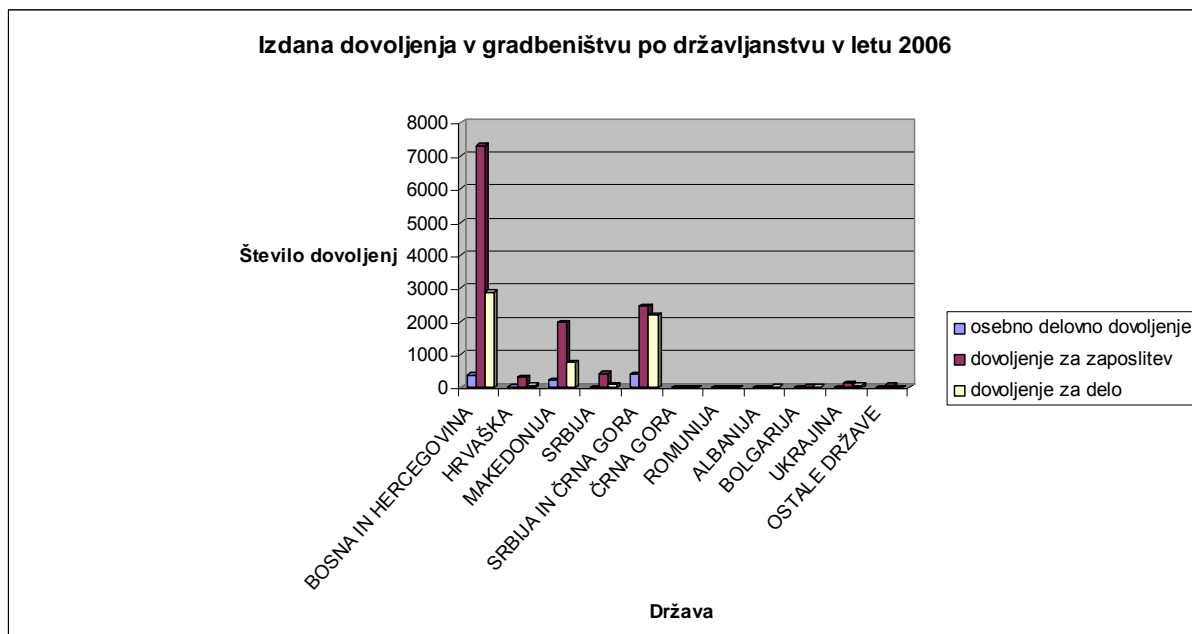
Graf 2.4: Število izdanih dovoljenj v gradbeništvu po državljanstvu in vrsti dovoljenja v letu 2005



Vir: Zavod za zaposlovanje, Služba za analitiko (2010).

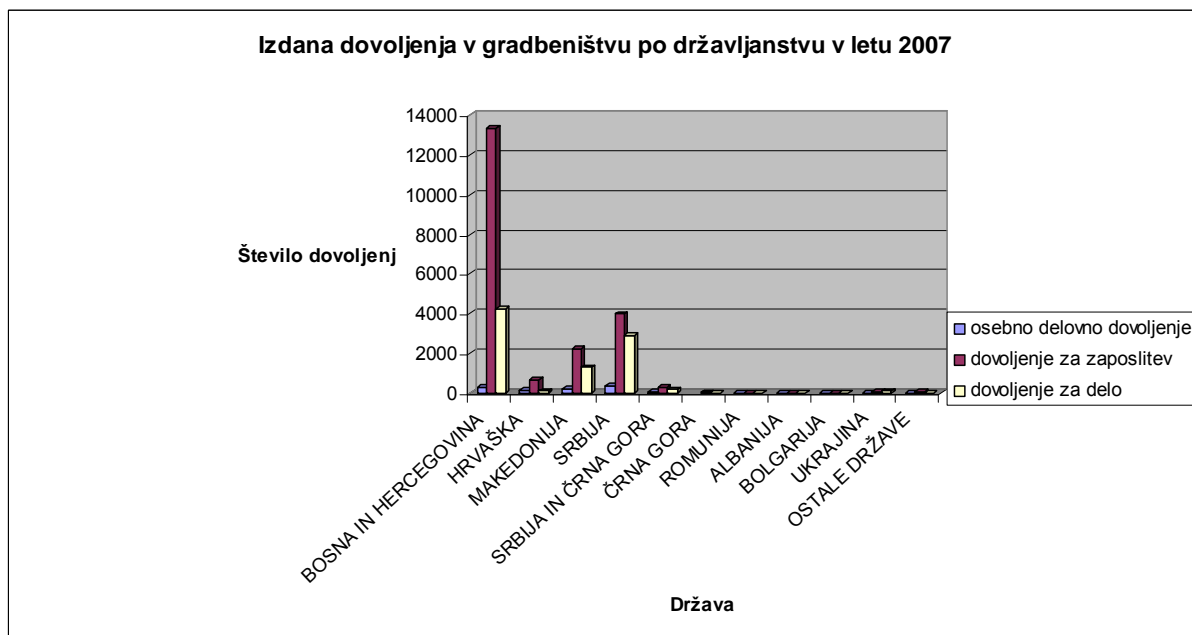
Največ tujcev zaposlenih v gradbeništvu v letu 2005 prihaja iz Bosne in Hercegovine, takoj za njimi so tujci iz Srbije in Črne gore, na tretjem mestu so Makedonci (glej Graf 2.4). Delež Bolgarov, Romunov in Ukrajincev je zanemarljiv v primerjavi s prej naštetimi državami, a je vseeno večji od ostalih držav, ki so vključene v rubriko »ostale države« (zato je tudi vključen v graf).

Graf 2.5: Število izdanih dovoljenj v gradbeništvu po državljanstvu in vrsti dovoljenja v letu 2006



Vir: Zavod za zaposlovanje, Služba za analitiko (2010).

Graf 2.6: Število izdanih dovoljenj v gradbeništvu po državljanstvu in vrsti dovoljenja v letu 2007



Vir: Zavod za zaposlovanje, Služba za analitiko (2010).

V letu 2007 število dovoljenj za zaposlitev zelo naraste za bosanske državljane glede na prejšnji dve leti – v letu 2007 je bilo število izdanih dovoljenj za zaposlitev za Bosance 13.350 (v letu 2006 je bilo število 7.295, leta 2005 pa 6.181). To je povezano z gospodarsko rastjo v tem letu v sektorju gradbeništva in povečanim povpraševanjem po delavcih, ki bi delali v tej panogi. Iz Grafa 2.6 je tudi razvidno, da je porastel delež tujcev s srbskim državljanstvom, posledično pa se je seveda zmanjšal delež tujcev iz skupne države Srbije in Črne Gore. To je posledica odcepitve Črne Gore.

Graf 2.7: Število izdanih dovoljenj v gradbeništvu po državljanstvu in vrsti dovoljenja v letu 2008



Vir: Zavod za zaposlovanje, Služba za analitiko (2010).

Trend iz prejšnjih let se v letu 2008 le stopnjuje. Bosanskim državljanom je bilo izdanih 19.323 dovoljenj za zaposlitev, prav tako je rahlo naraslo število izdanih osebnih delovnih dovoljenj (najverjetneje kot posledica dolgega bivanja tujcev v Sloveniji, ki so si na podlagi tega lahko pridobili osebno delovno dovoljenje). V Grafu 2.7 se pojavi nova država, ki je v prejšnjih grafih ni bilo, in sicer Kosovo, ki se je osamosvojilo leta 2008. Za kosovske državljane je bilo izdanih 3.544 dovoljenj za zaposlitev, 740 dovoljenj za delo in 93 za osebno delovno dovoljenje.

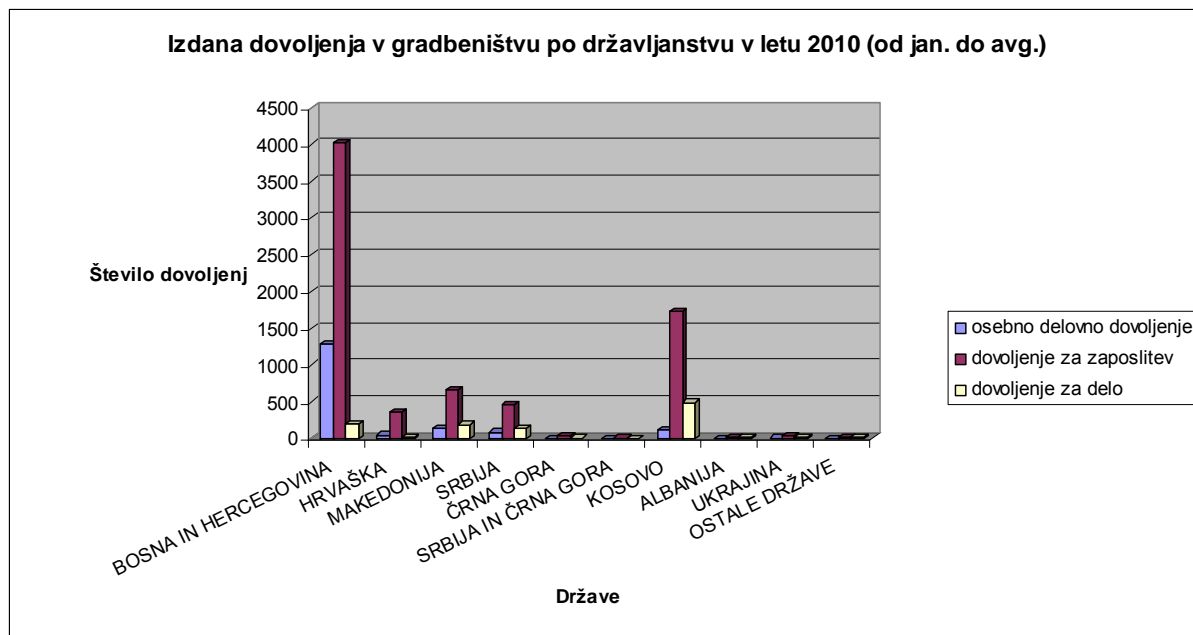
Prelomnica se zgodi v letu 2009, ko se število dovoljenj krepko zmanjša (predvsem dovoljenj za zaposlitev in dovoljenj za delo). Za bosanske državljane je bilo izdanih 7.907 dovoljenj za zaposlitev manj kot v letu 2008, prav tako 3.586 manj dovoljenj za delo (glej Graf 2.8). Poveča se obseg osebnih delovnih dovoljenj za 797 kar pa je tudi veliko. To je posledica gospodarske krize, ki je zajela sektor gradbeništva in zmanjšanja kvote za dovoljenja za tujce. Opaziti je velik porast izdanih dovoljenj za državljane Kosova iz leta 2008 na 2009 (kar 3.500 več dovoljenj za zaposlitev). Zaradi tako velikega števila kosovskih migrantov je vlada v Uredbi o omejitvah in prepovedih zaposlovanja in dela tujcev za leto 2009 in tudi 2010 prepovedala izdajanje dovoljenj za zastopnike, ki so državljani Kosova (Uredba o omejitvah in prepovedih zaposlovanja in dela tujcev, 3.čl.).

Graf 2.8: Število izdanih dovoljenj v gradbeništvu po državljanstvu in vrsti dovoljenja v letu 2009



Vir: Zavod za zaposlovanje, Služba za analitiko (2010).

Graf 2.9: Število izdanih dovoljenj v gradbeništvu po državljanstvu in vrsti dovoljenja v letu 2010



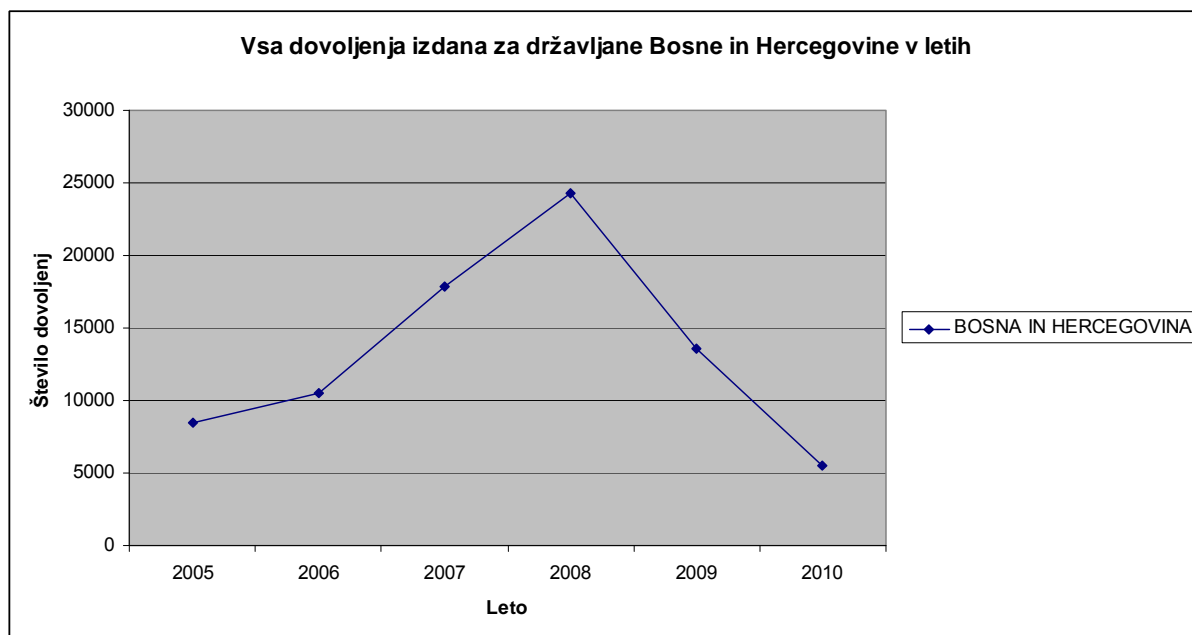
Vir: Zavod za zaposlovanje, Služba za analitiko (2010).

V letu 2010 so se kvote za dovoljenja za tujce prepolovile (iz 24.000 na 12.000). To je tudi vidno v sektorju gradbeništvu, saj je od januarja do avgusta bilo izdanih le dobrih 4.000 dovoljenj za zaposlitev za bosanske državljane, ki so največji ponudniki delovne sile v panogi gradbeništvu. Število osebnih delovnih dovoljenj se je pri državljanih Bosne in Hercegovine zmanjšalo le za 313. To je razumljivo, saj tujcem osebno delovno dovoljenje prinese veliko več pravic (lahko prejemajo nadomestilo za brezposelnost), kot če imajo le dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo. Kosovski državljani so na drugem mestu po številu izdanih delovnih dovoljenj v Sloveniji v gradbeništvu.

Iz vseh grafov in podatkov, ki sem jih analizirala, lahko sklenem, da ima največ tujcev zaposlenih v gradbeništvu od leta 2005 do 2010 dovoljenje za zaposlitev. Porast osebnih delovnih dovoljenj je bil od leta 2009, ko je gradbeništvu v Sloveniji zajela velika kriza. Največ delavskih migrantov prihaja iz Bosne in Hercegovine, od leta 2008, ko je nastala Republika Kosovo, pa je velik porast migrantov tudi iz te države. Zaradi krize v gradbeništvu

se je število izdanih dovoljenj zmanjšalo v letu 2009 in v letošnjem letu. To dobro prikaže spodnji graf 2.10. Tu sem analizirala le Bosno in Hercegovino, ker je država z največjim številom tujcev zaposlenih v gradbeništvu.

Graf 2.10: Gibanje izdanih vseh dovoljenj v gradbeništvu za državljane Bosne in Hercegovine od leta 2005 do leta 2010



Vir: Zavod za Zaposlovanje, Služba za analitiko (2010).

2.5 Omejitev števila tujcev na trgu dela

Vlada v skladu z migracijsko politiko in ob upoštevanju stanja in gibanja na trgu dela letno določi kvoto delovnih dovoljenj, s katero omeji število tujcev na trgu dela. Kvoto vladi predlaga minister, pristojen za delo, ob predhodni pridobitvi mnenja pristojnih zbornic in reprezentativnih sindikatov na ravni države. V kvoto ne spadajo tujci iz držav EU, saj za njih dovoljenja niso predpisana, tujci z osebnim delovnim dovoljenjem, zastopniki in tuji napoteni delavci na dodatnem izobraževanju. Kvota ne sme presegati 5% aktivnega prebivalstva Republike Slovenije. Vlada lahko poleg kvote določi tudi omejitve in prepovedi zaposlovanja ali dela tujcev po regijah, področjih dejavnosti, podjetjih in poklicih, kakor tudi omeji ali prepove pritok novih tujih delavcev v celoti ali iz določenih regionalnih področij, kadar je to utemeljeno z javnim ali splošnim gospodarskim interesom (ZZDT, 5.čl.).

Tabela 2.5: Kvote delovnih dovoljenj po letih

	Dovoljenja za zaposlitev	Dovoljenja za napotene	Za usposabljanje in izpopolnjevanje	Za sezonsko delo	Za individualne storitve	Nerazporejena	Skupaj
Leto 2005	12.200	1.200	200	2.000	100	1.000	16.700
Leto 2006	13.350	1.300	75	2.700	75	1.000	18.500
Leto 2007	20.900	1.600	120	5.830	50	1.000	29.500
Leto 2008	20.900	2.000	50	8.000	50	1.000	32.000
Leto 2009	11.000	1.500	100	10.300	100	1.000	24.000
Leto 2010	8.800	1.500	100	500	100	1.000	12.000

Vir: Uredbe o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010.

Kot je razvidno iz Tabele 2.5 so se kvote delovnih dovoljenj skozi od leta 2005 vedno povečevale, največji porast se beleži iz leta 2006 na leto 2007, prav tako pa največji padec iz leta 2009 na letošnje leto. V letih 2006, 2007 in 2008 je vlada prvotne kvote, ki jih je določila celo povečala, saj je bilo povpraševanje po tuji delovni sili zares izjemno in je tako sprejela Uredbe o spremembah in dopolnitvah Uredbe o določitvi kvote delovnih dovoljenj. V letu 2007 je odobrila kar 11.000 dodatnih delovnih dovoljenj. Leta 2009 je vlada prvič sprejela kvoto, ki je bila manjša kot prejšnje leto, prav tako pa je opaziti veliko razliko med razmerji znotraj kvote; predvsem so se zmanjšala dovoljenja za zaposlitev in povečala dovoljenja za sezonsko delo (glej Tabela 2.5). »Povečanje obsega delovnih dovoljenj je tudi posledica sprememb Pravilnika o postopkih in dokazilih za odločanje o izdaji dovoljenj za zaposlitev tujca zaradi narave dela, ki je določil, da za deficitarna delovna mesta ni več potrebno preverjati razpoložljive delovne sile med brezposelnimi osebami.«(Glazer 2008, 45).

Vlada je lansko leto tudi sprejela določene omejitve pri zaposlovanju tujcev. V Uradnem listu je objavljena Uredba o omejitvah zaposlovanja in dela tujcev, ki prepoveduje *sezonsko*

zaposlovanje na področju gradbeništva in turizma. S tem ukrepom bo vlada preprečila zlorabo delovnih dovoljenj in posledično dovoljenj za prebivanje v drugih državah članicah, saj so tujci pridobili dovoljenja za delo v Sloveniji le zato, da so lahko prišli v schengenski prostor. Seevda je bil ta ukrep izdan tudi zaradi vse večjega števila brezposelnih domačih delavcev. Kot pravijo na uradu vlade za komuniciranje: »Z ukrepom prepovedi sezonskega zaposlovanja bomo preprečili zaposlovanje brez kontrole trga dela. S preusmeritvijo sezonskih v redne zaposlitve bo Zavod RS za zaposlovanje preverjal, ali so v evidenci ustrezne domače ali z njimi izenačene osebe brezposelne osebe. S tem želimo dodatno zaščititi slovenski trg dela in posledično zmanjševati število brezposelnih oseb« (Slovenska tiskovna agencija 2010c). Prav tako je prepovedano izdajanje novih dovoljenj za zastopnike in večinske lastnike mikro in majhnih gospodarskih družb, tujcem s prebivališčem na območju Kosova, ki nimajo dovoljenja za prebivanje v Sloveniji. Prepoved velja tudi za podružnice, registrirane v Sloveniji, slovenskih in tujih podjetij. Neizkoriščeni del kvote dovoljenj za zaposlitev se razporedi v višini 95 % na tujce s prebivališčem na območju držav bivše Jugoslavije razen Kosova, za vse ostale tujce s prebivališčem v drugih tretjih državah vključno s Kosovom pa v višini 5 % neizkoriščenega dela dovoljenj za zaposlitev (Uredba o omejitvah in prepovedih zaposlovanja in dela tujcev, 3., 6. čl.).

3 KRIZA V GRADBENIŠTVU

Kot sem že večkrat omenjala skozi tekst je gospodarska kriza prizadela skoraj vse dejavnosti, nekatere v manjši, nekatere v večji meri.

Slovensko gospodarstvo je bilo ravno v obdobju dinamične rasti, ko je svet zajela globalna recesija, ki je neugodno vplivala na slovenski izvoz. V letu 2008 je Slovenija največji padec doživela v industrijski proizvodnji, ker se je zmanjšalo tuje povpraševanje. Močno se je zmanjšala tudi gradbena dejavnost, kar nakazuje na to, da se je ta sektor gospodarstva v preteklosti, ko je bil v velikem vzponu »pregrel« (OECD 2009).

Zaradi zmanjšanja izvoza, obsega proizvodnje predelovalnih dejavnosti in gradbeništva v letu 2010, vlada pričakuje, da se bo upad aktivnosti v dejavnostih, kjer so se največ zaposlovali tujci, še nadaljeval (Slovenska tiskovna agencija 2010a). Kriza je povzročila tudi povečane kršitve delovnopravne zakonodaje v gradbeništvu v zadnjih dveh letih. Te se nanašajo predvsem na neizplačevanje plač in regresa (Slovenska tiskovna agencija 2010b). Delavci so pod velikim pritiskom zaradi izgube dela, kršitev s strani delodajalcev je vedno več. V letu 2008 je bilo zabeleženih skupno 838 kršitev, v letu 2009 pa 1.522, od tega so jih največ zabeležili v gradbeništvu (Inšpektorat Republike Slovenije za delo 2010, 6).

Kriza v gradbeništvu se je torej najbolj odrazila na delavcih, ki so tu utrpeli veliko škodo. Gradbeništvo je panoga, ki sproži verižno reakcijo; plačilna nedisciplina se najprej začne pri investitorju in se nadaljuje do podizvajalcev in na koncu pride to do majhnega delavca, ki ne dobi plače po par mesecev. Slika je torej nekako taka: bosanski državljani pride v Slovenijo kot delovni migrant, živi v slabih življenjskih pogojih in zelo skromno, družino obiskuje morda enkrat mesečno, da bi lahko čimveč denarja odnesel domov, potem pa ne dobi plačila po par mesecev. Ali pa še huje – gre k zdravniku, ker je hudo bolan in ugotovi, da mu delodajalec ne plačuje prispevkov za zdravstveno zavarovanje. Mislim, da bi država morala nujno poostri nadzor nad podjetji, ki zaposlujejo tujce in jih preverjati ali se res dejansko ravna po pravilih. Izbrane življenjske zgodbe nekaterih delavskih migrantov v Sloveniji sem povzela v naslednjem poglavju.

4 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V PRAKSI

4.1 Primerjava med podjetji X, ki delujejo v panogi gradbeništva

Za empirični del naloge sem si prvotno zamislila, da bi v enem večjem podjetju v Škofji Loki, ki se ukvarja z gradbeništvom, izvedla intervju z vodjo kadrovske službe, ki bi mi priskrbela vse potrebne informacije o zaposlovanju tujcev v njihovem podjetju. To podjetje na žalost ni bilo zainteresirano za sodelovanje in tako sem si empirični del naloge zastavila malo drugače. Kontaktirala sem računovodski servis Sana v Škofji Loki, ki ureja knjige večim manjšim podjetjem, seveda so med njimi tudi gradbena podjetja. V računovodskem servisu so mi zaupali podatke o petih podjetjih, ki delujejo v panogi gradbeništva. Zbrala sem podatke o številu zaposlenih v podjetjih, o številu tujcev, o državljanstvu inp. Da bi bili podatki najboljše predstavljeni sem jih zbrala v eno tabelo. Imena podjetij nisem razkrila, tako da sem jih označila s števili od ena do pet. V tabeli so osnovni podatki, ostale pridobljene informacije pa so podane skozi tekst.

Tabela 4.1 Primerjava osnovnih podatkov med podjetji

	Oblika pravne osebe	Leto ustanovitve podjetja	Število zaposlenih	Število zaposlenih tujcev	Vrsta dovoljenja tujcev	Državljanstvo tujih delavcev
Podjetje št.1	d.o.o.	2005	17	15	Dovoljenje za zaposlitev	15-krat kosovsko
Podjetje št.2	s.p.	1994	8	6	Dovoljenje za zaposlitev	6-krat srbsko
Podjetje št.3	s.p.	1994	16	13	Dovoljenje za zaposlitev	13-krat bosansko
Podjetje št.4	d.o.o.	2008	2	1	Dovoljenje za zaposlitev	Bosansko
Podjetje št.5	s.p.	2007	7	5	Dovoljenje za	5-krat bosansko

					zaposlitev	
--	--	--	--	--	------------	--

Vir: Računovodski servis Sana

Podjetja, ki sem jih analizirala so bodisi organizirana kot samostojni podjetniki bodisi kot družba z omejeno odgovornostjo. To so majhna podjetja, podjetje št.4 ima le dva zaposlena. Od števila vseh zaposlenih v podjetju jih je v vsakem podjetju več kot polovica tujcev. Največ tujcev prihaja iz Bosne in Hercegovine kar sem tudi pričakovala, saj so Bosanci zelo zaželena delovna sila v panogi gradbeništva, ker veljajo za pridne delavce. V podjetju št.1 je tudi veliko zaposlenih s kosovskim državljanstvom. Zanimivo je to, da v vsakem podjetju vsi zaposleni tujci prihajajo iz iste države. Vsi ostali zaposleni v podjetjih so seveda Slovenci in to so v vseh podjetjih lastniki oz. ustanovitelji podjetij ter njihovi družinski člani. Vsi zaposleni tujci imajo dovoljenja za zaposlitev. Zaposleni v teh podjetjih, ki sem jih analizirala so večinoma stalni delavci, ki že nekaj let delajo v podjetju in si podaljšujejo delovno dovoljenje.

V povprečju imajo tujci četrto oziroma manjšo stopnjo izobrazbe. Osnovna plača je za delavce je določena z Zakonom o delovnih razmerjih in tudi za tujce zaposlene v Sloveniji velja enako. Osnovna plača znaša 734,15 evrov bruto, na variabini del plače vplivajo dodatki. Po besedah računovodkinje naj ne bi bilo razlik med slovenskimi plačami in plačami tujcev v panogi gradbeništva.

V računovodskem servisu Sana niso zasledili nobenega zmanjšanja kadra v zadnjih treh letih (v to vprašanje nista bila vključena podjetja št. 4 in 5, ker sta bila ustanovljena šele v zadnjih treh letih) glede na to, da so se kvote za delovna dovoljenja kar precej zmanjšale iz leta 2007 pa do danes. Očitno se malih podjetij kriza v gradbeništvu ni toliko dotaknila kakor velikih podjetij (npr. Vegrad o katerem je bilo v zadnjem letu veliko govora v medijih). Še več, v letošnjem letu so podjetja celo imela potrebo po pridobitvi še več tuje delovne sile, a zaradi uredbe o omejitvi števila tujcev na trgu delovne sile tega niso mogla storiti. Kriza v gradbeništvu je odvisna tudi od tega v katerem segmentu gradbeništva podjetje točno deluje, saj je gradbeništvo res zelo razvejana panoga, ki ima razpon od nizkogradnje, visokogradnje do industrije gradbenega materiala; deli se na stanovanjske in javne objekte (šole, bolnišnice itd.), na gradnjo cest itd.

4.2 Intervju z lastnico gradbenega podjetja (podjetje št.3)

Od petih podjetij, ki sem jih analizirala v prejšnjem poglavju, sem si izbrala eno podjetje, ki sem ga bolj podrobno analizirala. Opravila sem intervju z ženo lastnika tega podjetja, ki mi je odgovorila na vsa moja vprašanja o zaposlovanju tujcev v njihovem podjetju.

Najprej nekaj osnovnih podatkov o podjetju. Podjetje št.3 je bilo ustanovljeno leta 1994 in deluje kot samostojni podjetnik. Zaposlenih je 16 oseb, od tega jih ima 13 bosansko državljanstvo, ostali so Slovenci – ustanovitelj (lastnik) podjetja, njegova žena (moja intervjuvanka) in njun sin. Vsi trije opravljajo različna dela v podjetju; lastnik in sin delata na gradbiščih, žena pa opravlja administrativna dela povezana s podjetjem. Podjetje se ukvarja s tesarskimi in krovskimi deli, suhomontažnimi deli in stavbnim pohištvom.

Tujci zaposleni v podjetju imajo delovna dovoljenja za zaposlitev, ki si jih potem vsako leto podaljšujejo. Na vprašanje zakaj nobeden od delavcev nima osebnega delovnega dovoljenja glede na to, da so to večinoma stalni delavci, ki se jim vsako leto izdaja dovoljenje za zaposlitev, sem dobila kar zanimiv odgovor. Delovni migrant, ki bi si pridobil osebno delovno dovoljenje (če bi izpolnjeval pogoje, ki so že navedeni v drugem poglavju), bi verjetno takoj odpovedal delovno razmerje z njimi; bodisi bi sam ustanovil podjetje bodisi bi šel v drugo podjetje. Vsaj take izkušnje so imeli v preteklosti s tujci; kdor je pridobil osebno delovno dovoljenje je šel na svoje. Največ seveda zaradi pričakovanega boljšega plačila in boljših delovnih pogojev. Nekateri pa so se odločili za delo v čisto drugi dejavnosti, ko so si pridobili osebna delovna dovoljenja.

Zanimalo me je tudi zakaj ne zaposlijo domačih brezposelnih oseb, ki jih je zdaj v času recesije veliko oz. kaj so razlogi, da imajo zaposlene vse tujce (poleg njih, ki so člani družine). Odgovor je bil zelo preprost – tujci niso nikoli odsotni zaradi bolniške. To seveda pomeni, da vedno delajo in delodajalcu ni treba plačevati nadomestila zaradi bolniške odsotnosti, če je ta krajša od 30 dni. Jaz sem seveda mislila, da se tujce v gradbeništvu predvsem zaposluje zaradi nižjega plačila, a me je intervjuvanka opozorila, da temu ni tako. No, vsaj ne v njihovem primeru. Ona pravi, da vse delavce obravnavajo enako (kar se tiče

plačila in vseh ostalih stvari). Osnovna plača znaša 734,15 bruto, potem pa so tu še dodatki. To plačo oni izplačujejo vsakemu delavcu ne glede na državljanstvo. Rekla je tudi, da Slovenci največkrat nočejo delati v gradbeništvu za tako plačilo in zato imajo oni boljše izkušnje z delavci iz tujine oz. z delavci iz Bosne in Hercegovine. Delavci zaposleni v podjetju št.3 so zaposlitev dobili večinoma preko poznanstev oz. sorodstvenih vezi. Lastnik podjetja je tudi prišel iz BiH v Slovenijo kot mlad fant, ki je šel »s trebuhom za kruhom«. Tu si jo po osamosvojitvi Slovenije pridobil slovensko državljanstvo in ustanovil podjetje. Od tukaj potem tudi poznanstva in sorodstvene vezi, ki jih omenja intervjuvanka. Majhen delež pri odločitvi za zaposlitev delavcev z bosanskim državljanstvom, prispeva tudi neka nostalgija in pa poskus pomoči državi oz. prebivalcem iz katere lastnik prihaja.

Krize, ki jo je doživljalo gospodarstvo in seveda tudi gradbeništvu, podjetje št.3 ni čutilo. Poslovali so s približno istim dobičkom kakor vedno, naročila za delo so imeli skozi celo leto. Glede na to je tudi število zaposlenih ostalo enako v zadnjih 3 letih. Intervjuvanka je omenila le rahle zamude s plačili s strani naročnikov, vendar to ni vplivalo na plače delavcev – plače so bile izplačane za vsak mesec normalno. Potrebe po zaposlitvi novih delavcev pa tudi niso imeli, saj v zadnjih parih letih poslujejo približno enako vsako leto. V začetku ustanovitve podjetja se je podjetje bolj širilo, saj je bil leta 1994 zaposlen le lastnik podjetja, v naslednjem letu je že zaposlil dve osebi in tako je šlo naprej do 16 zaposlenih, ki jih ima danes.

4.3 Izbrane življenjske zgodbe tujcev zaposlenih v Sloveniji

Kot sem že omenila na začetku tega poglavja sem si empirični del naloge zastavila drugače; želela sem opraviti raziskavo v podjetju, ki deluje v gradbeništvu in ima več kot 250 zaposlenih. Podatkov nisem mogla pridobiti, ker vodja kadrovske službe ni bila zainteresirana za sodelovanje. Zaradi krize v gradbeništvu se podjetja morajo ukvarjati s problemi v poslovanju, zato si morda tudi niso vzeli časa zame.

Na podlagi raziskave, ki sem jo potem naredila v računovodskem servisu Sana, sem dobila nekaj zanimivih podatkov, a jih zaradi majhnega vzorca zajetih v raziskavo, na žalost ne morem prenesti na celotno panogo gradbeništva. Zato bom v tem poglavju predstavila osebne zgodbe nekaterih tujcev, ki delajo v Sloveniji. S tem bom predstavila drugo plat zgodbe – ena

je bila s strani delodajalca (intervju z lastnico gradbenega podjetja), druga pa bo s strani tujcev, ki smo jim bili priča v zadnjem letu ali dveh v medijih.

Delodajalci, ki zaposlujejo delavske migrante večkrat prekršijo zakonska določila, saj izkoriščajo delavčevo nevednost in neiznajdljivost v tujem okolju.

Spomnim se primera delavcev iz podjetja Prenove iz Kočevja, katerim direktor Zoran Perkovič plače ni nakazal kar petnajst mesecev. Nekaj denarja (po par deset evrov) jim je dajal na roko. Poleg plače je dolg obsegal tudi plačila za regres, malice, dopuste in celo denar, ki ga je mesečno nezakonito zaračunaval za njihove vize. Njihova plačilna lista, ki jo je pokazal eden od delavcev je bila napisana ročno na kos papirja. Enajst delavcev se je odločilo za gladovno stavko, da bi jih javnost, inšpektorat, vlada uslišala (Delo 2010; 24ur 2010a; RTV Slo 2010). Stavkali so deset dni, zmrzovali zunaj na temperaturah pod ničlo, da bi dosegli boljše pogoje za življenje, da bi dobili izplačilo za svoje delo. Tako torej Slovenija ravna s svojimi delavskimi migranti, ki v Slovenijo prihajajo izključno iz ekonomskih razlogov? Je potem res kar trdi lastnica gradbenega podjetja številka 3 in računovodkinja, kjer sem opravila raziskavo – da razlik med slovenskimi plačami in plačami tujcev ni? Četudi je razlika tudi v raziskanih podjetjih, je jaz nisem odkrila, ker nisem dobila vpogleda v plačilne liste.

Naslednji žalosten primer je primer makedonskega delavca Ferita Saitija, ki je delal v Sloveniji preko agencije za zaposlovanje. V agenciji je dal odpoved in pričel delati na črno. Njegov bivši delodajalec pravi, da mu je on naredil uslugo in mu še naprej plačeval prispevke za zavarovanja, a ko je zdaj že pokojni delavec prišel po nujno zdravstveno pomoč zaradi ostre bolečine v prsih, so mu tam dejali, da nima urejenega zdravstvenega zavarovanja. Zdravstveni tehnik, ki ga je sprejel, mu je rekel, da bo moral za pregled plačati tudi do 100 evrov. Saiti se za pregled očitno zaradi finančne stiske ni odločil. Nekaj ur kasneje je v hotelu Lipa v Ljubljani umrl. Delavski migrant ni bil seznanjen s tem, da stroške nujnega pregleda za vse krije država (24ur 2010c). Po tragičnem dogodku so se vrstili nadzori in inšpekcije, da bi ugotovili nepravilnosti v postopkih tako zaposlitve kot prijave in odjave v zavarovanje. A kaj, ko po toči zvoniti je prepozno. Inšpektorat za delo je po tragičnem dogodku našel vrsto nepravilnosti. Zakaj se taki nadzori ne opravljajo bolj pogosto?

Dostikrat sem v medijih zasledila tudi zgodbe o življenjskih razmerah tujih delavcev. Delodajalci jih nastanijo v majhne sobe, kjer si kopalnico in kuhinjo lahko deli tudi po več deset delavcev. Dogajalo se je, da so štiri osebe bivale v 12 kvadratov veliki sobi (24.ur 2010b).

To je torej druga plat zgodbe, ki jo doživljajo tujci zaposleni pri nas. Delajo po deset ali več ur na dan, šest dni na teden, za mizerno plačilo, v majhni sobi. Na koncu še plače ne dobijo (ali jo dobijo samo delno), potem izvedo, da nimajo plačanih prispevkov za zdravstveno zavarovanje itd. Razmere v Sloveniji nikakor ne odražajo evropskega standarda in mislim, da bi se zakonodaja na tem področju morala še spremeniti.

5 SKLEP

Skozi diplomsko nalogo sem skušala orisati položaj delovnih migrantov, ki delajo na področju gradbeništva v Sloveniji. Podatki, ki sem jih navedla so v veliki meri povzeti iz statističnih podatkov, ki sem jih našla za mojo temo, zadnje poglavje pa je bilo namenjeno lastnemu empiričnemu raziskovanju. Hipoteze, ki sem jih navedla na začetku naloge bom v nadaljnjem besedilu ovrгла ali potrdila in vključila razlago ene oz. druge odločitve.

Prva hipoteza je bila, da je zaposlovanje tujcev največje v gradbeništvu. To hipotezo lahko potrdim. Zaposlovanje tujcev je že vrsto let največje v panogi gradbeništva, saj so dela v tem sektorju gospodarstva težka, delovni pogoji so slabi (delovni čas je lahko tudi po 12 ur na dan, delajo zunaj na mrazu, snegu itd.), plačilo pa glede na razmere dela ni preveč zadovoljivo. Zato imajo delodajalci težave pri iskanju delavcev in zato se tudi obračajo na tuje trge delovne sile. Leta 2001 je bilo v Sloveniji v gradbeništvu izdanih 45,8 % delovnih dovoljenj, leta 2006 45,7 %, leta 2008 54% in leta 2009 51%. Torej okoli polovice vseh dovoljenj izdanih za tujce gre v sektor gradbeništva.

Druga hipoteza se je glasila tako: tujci, katerim so bila izdana delovna dovoljenja v panogi gradbeništva prihajajo največ iz Bosne in Hercegovine. Tudi to hipotezo lahko potrdim. Že od leta 2005 je število izdanih dovoljenj največje za tujce, ki so državljani Bosne. V podjetjih, ki sem jih analizirala je vse skupaj zaposlenih tujcev 40, od tega jih ima 19 bosansko državljanstvo. V podjetju, kjer sem opravila intervju največ zaposlujejo Bosance zaradi sorodstvenih vezi in poznanstev. Podatkov, ki sem jih pridobila v svoji raziskavi zaradi majhnega vzorca podjetij oziroma števila zaposlenih v teh podjetjih, ne morem posplošiti na celoten sektor gradbeništva, a so mi tu v pomoč statistični podatki, ki dejansko dokazujejo, da je največ tujcev zaposlenih v gradbeništvu Bosancev. Torej lahko rečem, da se podjetja, ki sem jih analizirala držijo nekega splošnega vzorca značilnega za sektor gradbeništva.

Naslednja hipoteza, ki me je vodila skozi pisanje in raziskovanje o tujcih v Sloveniji je bila ta, da delodajalci rajši zaposlijo tuje delavce kot slovenske, ker so cenejša delovna sila. To hipotezo moram ovržti, saj nisem dobila nobenih dejanskih podatkov, da je temu tako. V

računovodskem servisu Sana, kjer sem opravila raziskavo med podjetji mi plačilne liste tujca niso pokazali, so mi pa zagotovili, da razlik med plačami ni. Na drugi strani pa imamo izpovedi tujcev v medijih, ki so predvsem v zadnjem letu prišle na plano in ki prikazujejo grozovit položaj delovnih migrantov v naši državi. Včasih po več mesecev ne dobijo plačila, dostikrat za njih niso plačani prispevki. Hipoteze ne morem potrditi na podlagi svojih podatkov, lahko pa na podlagi informacij, ki jih pridobimo iz medijev sklepam, da je razlog za zaposlovanje vendarle cenejša delovna sila.

V podjetju številka 3, kjer sem opravila intervju tujce največ zaposlujejo, zato ker niso skoraj nikoli bolniško odsotni in imajo dobre delovne navade. To podjetje je prisotno na trgu že 16 let in v tem času so imeli največ dobrih izkušenj z delavci iz Bosne in Hercegovine.

Zadnja hipoteza se je glasila tako: gospodarska kriza je močno vplivala na sektor gradbeništva, zato se uvoz tujih delavcev od leta 2009 zmanjšuje. Te hipoteze prav tako ne morem potrditi. Dejstvo je, da bi morda bil delež prošenj za pridobitev delovnega dovoljenja v lanskem in letošnjem letu še vedno visok, a je država postavila omejitve. Vlada je v letu 2009 prvič zmanjšale kvote za delovna dovoljenja. V letošnjem letu jih je celo razpolovila glede na leto 2009. Prvi del hipoteze drži – gradbeništvo je gospodarska kriza močno prizadela, saj je bila ta panoga do te krize v razcvetu. V Sloveniji se je veliko gradilo na vseh področjih (stanovanjski objekti, ceste...), potem pa so začela zamujati plačila. Tudi trg nepremičnin je odigral pomembno vlogo. Ne morem pa trditi, da se zaradi krize v gradbeništvu zmanjšuje uvoz tuje delovne sile. Omejitve pri pridobivanju novih delovnih migrantov gredo predvsem na račun vse večje brezposelnosti domačih oseb, ki je seveda tudi posledica gospodarske krize in predvsem upada slovenskega izvoza na tuje trge.

Za zaključek sem prihranila eno prisposodbo, ki jo je podal moj prijatelj, ko sem mu povedala kakšen je naslov moje diplomske naloge. Rekel mi je, da bi naslov moral biti Zaposlovanje tujcev v gradbeništvu v Sloveniji ali sodobno suženjstvo. On je dipl.inž.gradbeništva in tudi dela v tem sektorju. Verjetno pozna razmere tujih delavcev. Njihov način življenja res ni preprost, saj tukaj garajo za majhno plačilo, da bi lahko potem v svoji domovini preživljali družino. Njihovo družinsko življenje trpi. V Slovenijo pridejo s trebuhom za kruhom, tukaj pa jih dostikrat pričaka mizerija in razmere čisto drugačne od obljubljenih. Upam samo, da bomo v prihodnjosti v medijih slišali in videli tudi kakšno pozitivno in vzpodbudno zgodbo o delavskih migrantov, saj oni vendarle zapolnjujejo »luknje« v našem trgu delovne sile.

LITERATURA

- *24ur.com*. 2010a. Nevidni delavci, 5. junij. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/nevidni-delavci.html> (17. september 2010).
- --- 2010b. Na plačo, malico in nadure je že pozabil, 1.junij. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/gospodarstvo/na-placo-malico-in-nadure-je-ze-pozabil.html> (17.september 2010).
- --- 2010c. Na dan smrti ni bil zavarovan, 4. junij. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/umrli-delavec-je-bil-zavarovan.html> (17. september 2010).
- Božnar, Beti. 2010. *Zaposlovanje tujih gradbenih delavcev*. Dostopno prek: http://www.gzs.si/slo/panoge/zbornica_gradbenistva_in_industrije_gradbenega_materiala/zaposlovanje_tujih_gradbenih_delavcev (5. september 2010).
- *Delo*. 2010. Delavci Prenove končali stavko. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/101093> (17. september 2010).
- Glazer, Jože. 2008. Praktični izzivi pri zaposlovanju tujcev skozi prizmo demografskih in zaposlitvenih sprememb. *HRM* 6 (24): 42-48.
- Ignjatović, Miroljub. 2001. Anatomija slovenskega trga delovne sile. V *Uspešna nedozorelost- socialne institucije in kakovostna proizvodnja v Sloveniji*, ur. Miroslav Stanojević, 93-109. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2002. Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20.stoletja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer, Martina Trbanc, 12-30. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Inšpektorat Republike Slovenije za delo. 2009. *Povzetek letnega poročila za leto 2009*. Dostopno prek: http://www.id.gov.si/si/javne_objave/letna_porocila/ (10.september 2010).

- Kaltak, Sabina. 2010. Intervju z avtorico. Škofja Loka, 2. september.
- Križanič, France. 2002. Politika zaposlovanja in gospodarska politika. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 96-114. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Malačič, Janez. 2008. Imigracije in trg dela v Sloveniji. *Naše gospodarstvo* 54 (1/2). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/v2/Default.aspx> (8. september 2010).
- OECD. 2009. *Ekonomski pregled – Slovenija 2009*. Dostopno prek: http://www.svez.gov.si/fileadmin/svez.gov.si/pageuploads/docs/OECD/OECD_Economic_Survey_2009_Policy_Brief_in_Slovenian.pdf (9. september 2010).
- Vodja računovodskega servisa Sana. 2010. Intervju z avtorico. Škofja Loka, 1. september.
- RTV SLO. 2010. Prenova: *Delavci po osmih dneh brez hrane prihajajo v Ljubljano*, 8. marec. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/gospodarstvo/prenova-delavci-po-osmih-dneh-brez-hrane-v-torek-prihajajo-v-ljubljano/225301> (17. september 2010).
- Slovenska tiskovna agencija. 2010a. *Zaposlovanje tujcev se je lani ustavilo, 2. januar*. Dostopno prek: <http://kr-og.sta.si/2010/01/zaposlovanje-tujcev-se-je-lani-ustavilo/> (7. september 2010).
- --- 2010b. *Kriza v gradbeništvu: Inšpektorat opaža vedno več prijav zaradi neizplačanih plač*, 3. marec. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042342099 (9. september 2010).
- --- 2010c. *Vlada zaradi zlorab dovoljenj in naraščanja brezposelnosti prepoveduje novo sezonsko zaposlovanje*, 18. februar. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042338769 (12. september 2010).

- Služba za analitiko Zavoda za zaposlovanje. 2010. Posredovani podatki o državljanstvu tujcev zaposlenih v gradbeništvu. Elektronska pošta.
- *Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2010, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela.* Ur. l. RS 8/2010. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_SKLE7887.html (6. september 2010).
- *Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2009, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela.* Ur. l. RS 8/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20098&stevilka=206> (6. september 2010).
- *Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2008, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela.* Ur. l. RS 25/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200825&stevilka=972> (6. september 2010).
- *Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2007, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela.* Ur. l. RS 8/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20078&stevilka=321> (6. september 2010).
- *Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2006, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela.* Ur. l. RS 30/2006. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200630&stevilka=1232> (6. september 2010).
- *Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2005, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela.* Ur. l. RS 31/2005. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=54768> (6. september 2010).
- *Uredba o omejitvah in prepovedih zaposlovanja in dela tujcev.* Ur. l. RS 12/2010. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=96286> (3. september 2010).
- Verlič Christensen, Barbara. 2000. Migracijska politika Evropske skupnosti in Slovenija. *Teorija in praksa* 37 (6): 1117-1131.

- *Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-UPB2)*. Ur. l. RS 76/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200776&stevilka=4036> (24. avgust 2010).
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2010a. *Delo v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/tujci/delo_v_sloveniji (2. september 2010).
- --- 2010b. *Aktualno o trgu dela*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/aktualno_o_trgu_dela (25. avgust 2010).
- --- 2010c. *Zaposlovanje tujcev*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/zaposlovanje_tujcev (8. september 2010).
- --- 2010č. *Letno poročilo 2009*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/886/letno_porocilo_zrsz_%202009.pdf (11. september 2010).
- --- 2010d. *Prosta delovna mesta*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/prosta_delovna_mesta (3. september).